

OKSANA PROTSEVIAT

State Institution "Institute of Regional Research
n.a. M.I. Dolishniy of NAS of Ukraine", Lviv
Department of Problems of Real Sector of Regions Economy
<https://orcid.org/0000-0002-6713-2820>
e-mail: OksanaYakhymetc@i.ua

Zmiany w przestrzenno-towarowej strukturze eksportu Ukrainy

Streszczenie. Celem niniejszego artykułu jest analiza specyfiki procesów transformacji w strukturze towarowej i geograficznej ukraińskiego eksportu w kontekście wojny. Metody badawcze opierają się na podejściu systemowym, strukturalno-funkcjonalnym oraz porównawczym, co umożliwia kompleksową ocenę zmian w handlu zagranicznym Ukrainy na poziomie makro- i mezoregionalnym. Wyniki analizy wskazują na spadek udziału eksportu towarowego w strukturze PKB Ukrainy w latach 2021–2023 oraz częściowe ożywienie w 2024 roku. Zidentyfikowano głębokie zaburzenia strukturalne wynikające z obniżonego popytu, zniszczenia infrastruktury oraz zakłóceń logistycznych. Utrzymuje się wysoki udział eksportu produktów rolno-spożywczych, spada eksport produktów mineralnych i metalurgicznych, a segment chemiczny wykazuje oznaki odbudowy. W strukturze geograficznej eksportu odnotowano przesunięcie aktywności ku regionom zachodnim i stołecznym oraz marginalizację regionów południowych i wschodnich. Zaobserwowano wzrost znaczenia Rumunii jako alternatywnego partnera logistycznego oraz zwiększenie udziału eksportu do krajów UE, zwłaszcza Polski, Hiszpanii i Niemiec. Wnioski obejmują potrzebę przejścia od eksportu surowcowego do technologicznego oraz konieczność instytucjonalnego wsparcia dla długofalowej transformacji strukturalnej. Kształtowanie nowych, odpornych kierunków eksportowych uznano za kluczowy element powojennej odbudowy gospodarczej Ukrainy.

Słowa kluczowe: eksport towarowy, dynamika geograficzna, działalność zagraniczno-ekonomiczna, polityka eksportowa, odbudowa powojenna, transformacja

<https://doi.org/10.58683/dnswsb.2087>

1. Wprowadzenie

Warunki przedłużającej się wojny wywołanej pełnoskalową inwazją Federacji Rosyjskiej na Ukrainę spowodowały zasadnicze przewartościowanie roli eksportu towarowego jako kluczowego elementu polityki zagraniczno-ekonomicznej oraz wskaźnika makroekonomicznej stabilności państwa. Znaczne straty w infrastruk-

turze i potencjale produkcyjnym, destabilizacja łańcuchów logistycznych oraz zmiany w globalnym popycie doprowadziły do istotnego zmniejszenia wolumenu dostaw eksportowych, co wiąże się ze zmianą struktury towarowej, geografii przepływów handlu zagranicznego oraz mechanizmów regulacyjnych. W takich warunkach szczególnego znaczenia nabiera konieczność przeorientowania polityki eksportowej w odpowiedzi na nowe wyzwania oraz opracowania strategii odbudowy ukierunkowanej na ilościowe odtworzenie przedwojennego poziomu eksportu z uwzględnieniem globalnych zmian w środowisku handlowym.

2. Analiza najnowszych badań i publikacji

Najnowsze badania naukowe i publikacje ukazują złożone procesy transformacyjne towarzyszące działalności zagraniczno-ekonomicznej Ukrainy w warunkach wojny, podkreślając wyzwania oraz potencjalne kierunki rozwoju. I tak, H. Szamborowski zwraca uwagę na fakt, że w wyniku wojny rosyjsko-ukraińskiej wzrastają ryzyka polityczno-ekonomiczne dla Ukrainy oraz innych państw Europy, Bliskiego Wschodu, Azji, a także Ameryki Północnej i Południowej. To z kolei negatywnie wpływa na stabilność globalnych łańcuchów dostaw i bezpieczeństwo żywnościowe na świecie. Taki kontekst rodzi zainteresowanie większości państw stabilizacją i aktywizacją handlu międzynarodowego (Shamborovskyi, 2024, s. 34). Równocześnie A. Nieczyporuk, M. Kotowa i D. Koczubiej wskazują, że głównym zadaniem w kontekście pełnoskalowej wojny jest poszukiwanie i rozwój nowych szlaków transportowych z wykorzystaniem różnych środków transportu: kolejowego, drogowego i morskiego. Zdaniem badaczy umożliwi to zapewnienie niezbędnych wolumenów eksportu produktów sektora agropromysłowego oraz zminimalizowanie ryzyk wynikających z obecnej niestabilności (Nechyporuk i inni, 2023, s. 29). Z kolei Z. Pichkurowa podkreśla, że pomimo wyzwań wojennych Ukraina dysponuje istotnym potencjałem handlowym. Realizacja tego potencjału, według badaczki, wymaga konsekwentnej dywersyfikacji struktury towarowo-geograficznej handlu zagranicznego. Istotnym elementem tego procesu jest również doskonalenie jakości krajowych produktów, modernizacja produkcji oraz tworzenie sprzyjających warunków dla rozwoju przedsiębiorczości (Pichkurova, 2023). Natomiast S. Iszczuk i Ł. Sozański zwracają uwagę na wyzwania związane z eksportową orientacją gospodarki w warunkach wojny oraz powojennej odbudowy. Naukowcy zaznaczają, że wzrost zależności od rynków zewnętrznych może stanowić zagrożenie dla bezpieczeństwa narodowego, ponieważ gospodarka Ukrainy staje się podatna na wahania koniunktury światowej (Ishchuk & Sozanskyi, 2024, s. 92).

Niemniej jednak aktualne aspekty transformacji towarowo-geograficznej eksportu Ukrainy w warunkach wojny pozostają niewystarczająco zbadane.

Celem artykułu jest zbadanie specyfiki procesów transformacyjnych w strukturze towarowej i geograficznej eksportu ukraińskiego w kontekście wojny.

3. Metodologia

Badanie procesów transformacyjnych w strukturze towarowej i geograficznej ukraińskiego eksportu w warunkach wojny prowadzone jest w oparciu o podejście systemowe, strukturalno-funkcjonalne oraz porównawcze. Zastosowanie tych podejść umożliwia całościowe zrozumienie dynamiki działalności zagraniczno-ekonomicznej Ukrainy w warunkach przedłużającej się wojny oraz pozwala prześledzić logikę zmian zarówno na poziomie makro-, jak i mezoregionalnym.

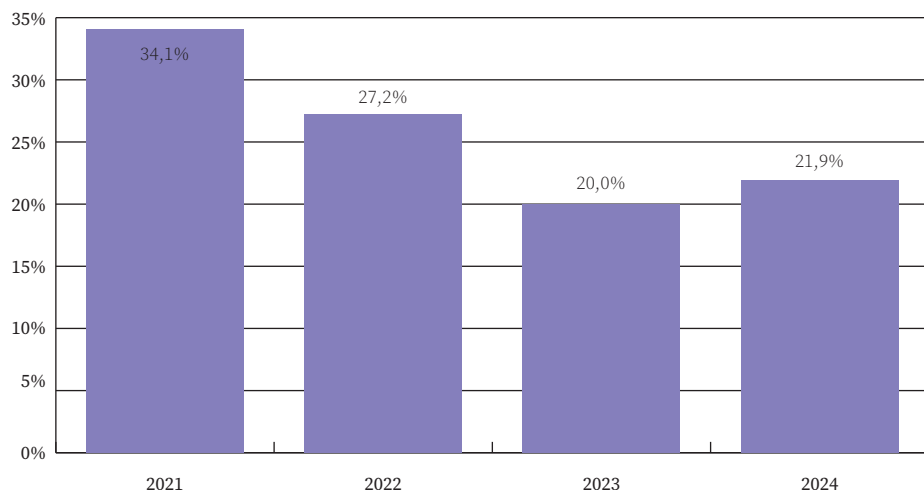
4. Główne wyniki badania

W kontekście długotrwałej konfrontacji wojennej, wywołanej pełnoskalową inwazją Federacji Rosyjskiej na Ukrainę, eksport towarowy pełni funkcję wskaźnika aktywności gospodarki zagranicznej oraz jednego z kluczowych czynników makroekonomicznej stabilności państwa. W związku z tym szczególnego znaczenia nabiera konieczność dostosowania polityki eksportowej do zmienionych warunków, ponieważ realia wojenne, które istotnie przekształciły logistykę, strukturę oraz geografię przepływów handlu zagranicznego, wymagają elastycznego reagowania na nowe wyzwania zarówno na poziomie regulacji państwowej, jak i poszczególnych regionów.

W takich warunkach kompleksowe ujęcie zmian zachodzących w sferze eksportu towarowego wymaga oceny jego parametrów. W związku z tym zasadne jest przeprowadzenie analizy wskaźników statystycznych, które odzwierciedlają dynamikę zmian udziału eksportu towarowego w strukturze produktu krajowego brutto (PKB) jako jednego z reprezentatywnych mierników aktywności handlu zagranicznego.

W dynamice lat 2021–2023 ujawnia się wyraźna tendencja do zmniejszania się udziału eksportu towarowego w strukturze PKB Ukrainy, co świadczy o osłabieniu komponentu zorientowanego na eksport w gospodarce narodowej (rys. 1). O ile w roku 2021 wskaźnik ten wynosił 34,1%, to w roku 2022 już tylko 27,2%, a w 2023 roku — zaledwie 20,0%. Jednakże nieznaczny wzrost do poziomu 21,9% w roku 2024, mimo pozytywnej dynamiki, nie rekompensuje wcześniejszych strat

i wskazuje na głębokie zaburzenia strukturalne, wywołane długotrwałym oddziaływaniem czynników wojennych.

Rys. 1. Udział eksportu towarowego w całkowitej wartości PKB*

*Z wyłączeniem tymczasowo okupowanego terytorium Autonomicznej Republiki Krymu, miasta Sewastopola oraz części tymczasowo okupowanych terytoriów w obwodach donieckim i ługańskim

Źródło: Opracowanie na podstawie: Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy (2025a, 2025b)

W kontekście analizy dynamiki należy zwrócić uwagę na fakt, że istotnymi przyczynami spadku udziału eksportu towarowego w PKB były zakłócenia łańcuchów logistycznych, zniszczenie lub czasowe wyłączenie z eksploatacji obiektów infrastrukturalnych, utrata części mocy produkcyjnych na tymczasowo okupowanych terytoriach, a także spadek globalnego popytu na wybrane kategorie ukraińskich towarów.

W celu identyfikacji głównych trendów transformacji struktury towarowej eksportu Ukrainy zasadne jest przeprowadzenie analizy dynamiki eksportu poszczególnych towarów (tab. 1).

W 2021 roku całkowita wartość eksportu towarowego Ukrainy wyniosła 68 072 328,8 tys. USD, co było wynikiem korzystnej koniunktury w handlu zagranicznym, aktywnego uczestnictwa w łańcuchach rolno-spożywczych oraz stabilnej działalności sektora agroprzemysłowego. W 2022 roku, na tle pełnoskalowej inwazji Federacji Rosyjskiej, eksport zmniejszył się o 35,2% — do 44 135 592,5 tys. USD, co było spowodowane systemową destrukcją logistyki, zniszczeniem obiektów produkcyjnych oraz spadkiem popytu na wybrane pozycje towarowe. Dalszy spadek w 2023 roku do 36 182 902,9 tys. USD wskazuje na stabilizację na niższym poziomie z postępującymi oznakami adaptacji. W 2024 roku obserwuje

się ograniczone żywienie — do 41 733 116,1 tys. USD, co stanowi 61,3% poziomu sprzed wojny. Taka dynamika świadczy o początku strukturalnej przebudowy eksportu towarowego.

Tabela 1. Dynamika eksportu wybranych towarów*, tys. USD

Nazwa towarów	2021	2022	2023	2024	Tempo wzrostu 2024/2021	I kw. 2024	I kw. 2025
Ogółem	68 072 328,8	44 135 592,5	36 182 902,9	41 733 116,1	-38,7%	10 060 852,7	9 952 714,1
Produkty spożywcze i surowce do ich produkcji (I-IV)	27 708 932,3	23 389 959,3	22 000 685,1	24 683 307,9	-10,9%	6 486 510,5	5 779 281,3
Produkty mineralne (V)	8 414 372,7	4 322 523,1	2 415 050,9	3 432 356,1	-59,2%	985 939,0	826 116,5
Produkty przemysłu chemicznego i pokrewnych branż (IV)	2 815 603,7	1 286 753,2	888 199,3	973 130,1	-65,4%	220 243,3	255 718,5
Wyroby przemysłowe (VII-VIII, X-XVI, XX)	4 805 533,3	3 012 747,0	2 297 530,7	2 426 398,0	-49,5%	476 528,8	719 293,7
Drewno i wyroby z drewna (IX)	2 005 802,9	1 884 876,0	1 493 430,7	1 465 659,5	-26,9%	321 628,0	365 609,1
Metale żelazne i nieżelazne oraz wyroby z nich (XV)	15 990 999,1	6 003 461,6	3 916 297,7	4 456 346,9	-72,1%	1 067 676,2	1 068 417,3
Maszyny, urządzenia, środki transportu i aparatura (XVI-XVIII)	6 107 556,9	4 213 794,4	3 068 790,2	3 678 792,6	-39,8%	478 372,2	917 731,0

*Z wyłączeniem tymczasowo okupowanego terytorium Autonomicznej Republiki Krymu, miasta Sewastopola oraz części tymczasowo okupowanych terytoriów w obwodach donieckim i ługańskim

Źródło: Opracowanie na podstawie: Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy (2025a, 2025b)

Najbardziej stabilną pozycję utrzymuje eksport produktów spożywczych i surowców do ich produkcji: z poziomu 27 708 932,3 tys. USD w 2021 roku zmniejszył się on do 24 683 307,9 tys. USD w 2024 roku, co stanowi 89,1% poziomu sprzed wojny. Segment ten zachowuje wysoki udział w eksporcie dzięki trwałemu popytowi na zboża, surowce olejowe i spożywcze na rynkach światowych. Warto podkreślić, że aktywizacja eksportu przez alternatywne trasy (np. porty Rumunii, krajów bałtyckich) stała się kluczowym czynnikiem utrzymania aktywności eksportowej.

Z kolei eksport produktów mineralnych zmniejszył się ponad dwukrotnie — z 8 414 372,7 tys. USD w 2021 roku do 3 432 356,1 tys. USD w 2024 roku (spadek o 59,2%). Taka dynamika wynika ze spadku wydobycia oraz utrudnionego dostępu do logistyki morskiej. W pierwszym kwartale 2025 roku obserwuje się dalszy spadek (826 116,5 tys. USD wobec 985 939,0 tys. USD w I kwartale 2024 roku), co świadczy o przejściu tego segmentu w stan chronicznego regresu bez zasadniczej restrukturyzacji infrastruktury.

Produkty przemysłu chemicznego odnotowały jeden z najgłębszych spadków: z 2 815 603,7 tys. USD w 2021 roku do 973 130,1 tys. USD w 2024 roku. Warto zazna-

czyć, że sektor chemiczny jest krytycznie zależny od nośników energii, surowców importowanych oraz stabilnego zabezpieczenia logistycznego, które w warunkach wojennych zostało zakłócone. Jednocześnie dane za I kwartał 2025 roku wykazują wzrost w porównaniu z analogicznym okresem 2024 roku (255 718,5 tys. USD wobec 220 243,3 tys. USD), co może wskazywać na pierwsze kroki w kierunku odbudowy produkcji poprzez przeorientowanie na mniej energochłonne segmenty.

Eksport drewna i wyrobów z drewna wykazał umiarkowany spadek — z 2 005 802,9 tys. USD w 2021 roku do 1 465 659,5 tys. USD w 2024 roku. Pomimo trudnych warunków przemysł drzewny dobrze funkcjonuje dzięki naturalnej bazie surowcowej oraz niskiemu poziomowi zależności od importowanych komponentów.

W segmencie wyrobów przemysłowych (grupy VII–VIII, X–XVI, XX) nastąpił spadek eksportu z 44 805 533,3 tys. USD w 2021 roku do 2 426 398,0 tys. USD w 2024 roku (tempo spadku wyniosło 49,5%). Charakterystyczna jest wysoka wrażliwość tej grupy na zakłócenia łańcuchów dostaw oraz niestabilność energetyczną. Jednak w I kwartale 2025 roku eksport wzrósł o 50% (719 293,7 tys. USD wobec 476 528,8 tys. USD w I kwartale 2024 roku), co może być wynikiem relokacji części przedsiębiorstw do regionów zachodnich oraz dywersyfikacji asortymentu.

Najbardziej wyraźny spadek odnotowano w sektorze metali żelaznych i nieżelaznych oraz wyrobów z nich — z 15 990 999,1 tys. USD w 2021 roku do 4 456 346,9 tys. USD w 2024 roku (tempo spadku wyniosło 72,1%). Głównymi czynnikami były zniszczenie infrastruktury hutniczej w Mariupolu, Kramatorsku i innych ośrodkach przemysłowych oraz utrata tradycyjnych rynków zbytu. Utrzymanie eksportu na podobnym poziomie w I kwartale 2024 i 2025 roku (≈1,07 mld USD) wskazuje na stabilizację na minimalnym poziomie, co wymaga długoterminowych inwestycji kapitałowych w celu pełnego odtworzenia potencjału.

Na szczególne podkreślenie zasługuje sytuacja w zakresie inżynierii mechanicznej, transportu i produkcji urządzeń: eksport zmniejszył się z 6 107 556,9 tys. USD w 2021 roku do 3 678 792,6 tys. USD w 2024 roku (tempo spadku wyniosło 39,8%). Jednak wskaźnik za I kwartał 2025 roku (917 731,0 tys. USD) wskazuje na niemal dwukrotny wzrost w porównaniu z analogicznym okresem 2024 roku (478 372,2 tys. USD), co może świadczyć o potencjale sektora inżynieryjnego jako jednego z priorytetowych kierunków powojennej odbudowy. Podsumowując powyższe, można stwierdzić, że dynamika eksportu towarowego Ukrainy uległa istotnym zmianom.

W kontekście badania dynamiki eksportu towarowego Ukrainy w warunkach wojennych zasadne jest przeprowadzenie analizy zmian strukturalnych w regionalnym rozkładzie aktywności eksportowej w okresie 2021–2024 oraz w pierwszym kwartale 2025 roku. Porównanie to pozwala na określenie wpływu działań wo-

jennych na poszczególne regiony oraz wyodrębnienie możliwości adaptacyjnych gospodarek regionalnych w warunkach transformacji (tab. 2).

Tabela 2. Struktura regionalna eksportu towarowego*

Obwód	2021	2022	2023	2024	I kw. 2024	I kw. 2025
Obwód winnicki	1,9%	3,6%	4,7%	4,7%	5,4%	5,7%
Obwód wołyński	1,2%	2,4%	2,3%	2,8%	2,0%	3,0%
Obwód dniepropetrowski	17,9%	14,2%	13,0%	14,3%	16,2%	14,4%
Obwód doniecki	10,3%	0,6%	0,6%	0,2%	0,2%	0,1%
Obwód żytomierski	1,1%	1,6%	1,5%	1,8%	1,4%	2,0%
Obwód zakarpcki	2,5%	4,5%	3,8%	3,5%	1,6%	3,4%
Obwód zaporoski	7,0%	6,4%	4,0%	4,0%	4,3%	3,9%
Obwód iwanofrankiowski	1,7%	1,6%	1,7%	1,5%	1,3%	1,6%
Obwód kijowski	3,7%	4,7%	5,1%	4,7%	4,1%	4,6%
Obwód kirowohradzki	1,5%	2,0%	2,2%	2,0%	2,1%	2,1%
Obwód ługański	0,2%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Obwód lwowski	4,3%	6,9%	7,1%	6,5%	5,3%	6,4%
Obwód mikołajowski	5,1%	3,7%	2,8%	2,1%	2,5%	1,6%
Obwód odeski	2,5%	5,4%	5,0%	4,4%	5,1%	3,6%
Obwód połtawski	4,7%	4,2%	4,0%	4,6%	5,6%	4,5%
Obwód rówieński	1,0%	1,7%	1,6%	1,4%	1,3%	1,6%
Obwód sumski	1,6%	1,6%	1,9%	1,9%	2,0%	2,0%
Obwód tarnopolski	1,0%	1,8%	1,9%	2,0%	1,6%	2,4%
Obwód charkowski	2,6%	2,0%	2,2%	1,7%	2,0%	1,9%
Obwód chersoński	0,6%	0,1%	0,1%	0,0%	0,0%	0,1%
Obwód chmielnicki	1,3%	1,8%	2,1%	2,3%	1,9%	2,1%
Obwód czerkaski	1,3%	2,9%	3,4%	3,1%	3,2%	3,5%
Obwód czerniowiecki	0,3%	0,6%	0,5%	0,5%	0,4%	0,5%
Obwód czernihowski	1,7%	1,6%	2,5%	2,4%	2,6%	3,2%
Miasto Kijów	22,5%	23,7%	26,0%	27,3%	27,6%	25,9%

*Z wyłączeniem tymczasowo okupowanego terytorium Autonomicznej Republiki Krymu, miasta Sewastopola oraz części tymczasowo okupowanych terytoriów w obwodach donieckim i ługańskim
Źródło: Opracowanie na podstawie: Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy (2025a, 2025b)

W latach 2021–2022 zaobserwowano gwałtowny spadek udziału eksportu z tradycyjnie uprzemysłowionych regionów, które poniosły bezpośrednie straty wojenne. W obwodzie donieckim wskaźnik ten zmniejszył się z 10,3% w 2021 roku do 0,6% w 2022 roku, a w obwodzie ługańskim — z 0,2% w 2021 roku praktycznie do zera w 2022 roku. Zmiany te świadczą o zatrzymaniu lub znacznym ograniczeniu działalności przedsiębiorstw przemysłu metalurgicznego, chemicznego i maszynowego skoncentrowanych w tych regionach.

Na tle spadku wolumenu eksportu ze wschodniej Ukrainy odnotowano dynamiczny wzrost udziału regionów zachodnich. Na przykład udział obwodu lwowskiego w strukturze eksportu wzrósł z 4,3% w 2021 roku do 6,9% w 2022 roku, a obwodu zakarpackiego — z 2,5% do 4,5%. Było to częściowo spowodowane bliskością geograficzną do granic UE, dostępem do korzystnej logistyki oraz relokacją przedsiębiorstw do bezpieczniejszych regionów. W wymienionych przypadkach aktywność eksportowa koncentrowała się głównie wokół przemysłu przetwórczego, produkcji żywności oraz wyrobów z drewna.

W latach 2023–2024 struktura eksportu nadal ulegała umiarkowanym transformacjom. Udział miasta Kijowa wykazywał stabilny wzrost — z 23,7% w 2022 roku do 26,0% w 2023 roku, a następnie do 27,3% w 2024 roku. Świadczy to o koncentracji działalności eksportowej w stolicy, która pełni funkcję centrum usług logistycznych i finansowych oraz hubu produkcji wysokich technologii i struktur pośredniczących.

Na przykładzie obwodów winnickiego i wołyńskiego można zaobserwować stopniowe wzmocnienie potencjału eksportowego klastrów agroprzemysłowych. Przykładowo udział obwodu winnickiego wzrósł z 1,9% w 2021 roku do 4,7% w 2024 roku, a obwodu wołyńskiego — z 1,2% do 2,8%. W pierwszym kwartale 2025 roku tendencje te jeszcze się nasiliły, osiągając odpowiednio 5,7% w obwodzie winnickim i 3,0% w obwodzie wołyńskim. Świadczy to o aktywnym udziale tych regionów w produkcji i eksporcie żywności, surowców roślinnych oraz konsolidacji logistyki rolnej na zachodzie kraju.

Szczególne zainteresowanie budzą zmiany w obwodach południowych i centralnych, gdzie procesy adaptacyjne miały bardziej złożony charakter. Udział obwodu mikołajowskiego zmniejszył się z 5,1% w 2021 roku do 2,1% w 2024 roku, a następnie jeszcze bardziej — do 1,6% w pierwszym kwartale 2025 roku. Podobna tendencja widoczna jest w obwodzie odeskim: od 5,4% w 2022 roku udział ten stopniowo spadał do 4,4% w 2024 roku i 3,6% w pierwszym kwartale 2025 roku. Wskazane wskaźniki świadczą o utracie części możliwości portowych i transportowych na tle zniszczenia infrastruktury.

Tym samym analiza dynamiki regionalnej struktury eksportu towarowego Ukrainy pozwala zidentyfikować geograficzne przesunięcia aktywności eksportowej oraz głębsze transformacje instytucjonalne, które będą determinować charakter powojennej odbudowy gospodarczej. Regiony wykazujące odporność i zdolność adaptacyjną do warunków kryzysowych mogą potencjalnie stać się motorami wzrostu gospodarczego na etapie rekonstrukcji.

Dla pogłębienia oceny zmian strukturalnych celowe jest przeanalizowanie dynamiki geograficznej eksportu towarowego (tab. 3).

Tabela 3. Geograficzna dynamika największych wolumenów eksportu towarowego*

Kraj	2021		2022		2023		2024	
	tys. USD	% całkowitej wartości	tys. USD	% całkowitej wartości	tys. USD	% całkowitej wartości	tys. USD	% całkowitej wartości
Polska	5 227 413,1	7,7	6 653 025,2	15,1	4 755 386,3	13,1	4 708 910,6	11,3
Hiszpania	1 677 241,7	2,5	1 572 287,4	3,6	2 008 263,4	5,6	2 863 457,0	6,9
Niemcy	2 866 373,4	4,2	2 264 663,3	5,1	2 019 672,0	5,6	2 840 752,1	6,8
Chiny	8 003 562,7	11,8	2 467 228,3	5,6	2 406 354,8	6,7	2 393 840,8	5,7
Turcja	4 142 633,7	6,1	2 941 796,1	6,7	2 368 507,5	6,5	2 207 967,0	5,3
Niderlandy	2 262 530,2	3,3	1 540 793,8	3,5	1 490 860,0	4,1	1 990 368,4	4,8
Włochy	3 469 269,2	5,1	1 647 263,5	3,7	1 536 892,9	4,2	1 935 653,7	4,6
Rumunia	1 543 445,3	2,3	3 855 843,7	8,7	3 764 884,5	10,4	1 762 025,1	4,2
Egipt	1 944 564,0	2,9	802 049,0	1,8	1 085 021,4	3,0	1 636 386,3	3,9
Węgry	1 622 073,1	2,4	2 270 884,0	5,1	1 184 875,2	3,3	1 152 058,1	2,8

*Z wyłączeniem tymczasowo okupowanego terytorium Autonomicznej Republiki Krymu, miasta Sewastopola oraz części tymczasowo okupowanych terytoriów w obwodach donieckim i ługańskim

Źródło: Opracowanie na podstawie: Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy (2025a, 2025b)

Analiza dynamiki eksportu towarowego Ukrainy w latach 2021–2024 wykazuje istotne zmiany w geograficznej strukturze handlu zagranicznego, wynikające z przekształceń szlaków logistycznych, reorientacji powiązań handlowych oraz zaostrzenia ryzyk związanych z bezpieczeństwem. Najbardziej wymownym przykładem jest Polska, do której wartość eksportu w 2022 roku wzrosła o 27% w porównaniu z 2021 rokiem — z 5 227 413,1 tys. USD do 6 653 025,2 tys. USD. Wzrost ten nastąpił na tle pełnoskalowej inwazji Federacji Rosyjskiej na Ukrainę, co spowodowało masową relokację biznesu do zachodnich regionów i zwiększenie przepływów towarowych przez zachodnie przejścia graniczne. Jednocześnie w latach 2023–2024 eksport do Polski stopniowo malał, osiągając 4 708 910,6 tys. USD w 2024 roku, co prawdopodobnie wskazuje na stopniowe przekierowanie szlaków dostaw do innych krajów europejskich lub utratę części pozycji rynkowej w wyniku konkurencji. Mimo to Polska pozostaje stabilnym partnerem handlowym, z którym budowane są długoterminowe łańcuchy logistyczne i produkcyjne, istotne dla odbudowy ukraińskiego eksportu.

Interesujący jest także stopniowy wzrost eksportu do Hiszpanii: z 1 677 241,7 tys. USD w 2021 roku do 2 863 457,0 tys. USD w 2024 roku. Wzrost o ponad 70% świadczy o skutecznej dywersyfikacji dostaw ukraińskich towarów.

Kolejnym przykładem odnowienia dynamiki eksportowej są Niemcy, do których w 2024 roku wartość eksportu wzrosła do 2 840 752,1 tys. USD, przekraczając poziom z 2023 roku (2 019 672,0 tys. USD) o 40%. Wzrost ten wynika częściowo z reorientacji eksportu przemysłowego, w szczególności towarów z sektora inżynieryjnego, przetwórstwa oraz produktów z drewna, szeroko wykorzystywanych

w projektach odbudowy w krajach UE. W przyszłości takie kanały dostaw mogą stać się podstawą eksportowo zorientowanej odbudowy opartej na partnerstwie z czołowymi gospodarkami europejskimi.

Z drugiej strony, odnotowano gwałtowny spadek eksportu do Chin — z 8 003 562,7 tys. USD w 2021 roku do 2 393 840,8 tys. USD w 2024 roku. Spadek o ponad 70% świadczy o zerwaniu tradycyjnych więzi handlowych, charakterystycznych dla okresu przedwojennego, zwłaszcza w sektorze rolnym (kukurydza, olej słonecznikowy) i surowcowym. W kontekście wojennej blokady portów południowej Ukrainy długie łańcuchy dostaw na rynek chiński okazały się nieopłacalne pod względem ekonomicznym i logistycznym.

Na szczególną uwagę zasługuje dynamika eksportu do Rumunii, który w 2022 roku wzrósł prawie 2,5-krotnie — z 1 543 445,3 (w 2021 roku) do 3 855 843,7 tys. USD. Wynikało to z wykorzystania portu w Konstancy jako alternatywnego punktu załadunku ukraińskiego zboża, co stało się szczególnie istotne w okresach blokady portów Morza Czarnego. Jednak już w 2024 roku odnotowano spadek do poziomu 1 762 025,1 tys. USD, co jest związane z optymalizacją kosztów logistycznych i częściowym wznowieniem żeglugi z ukraińskich portów.

Stabilność utrzymują tacy tradycyjni partnerzy handlowi jak Turcja, Niemcy i Włochy. Wartość eksportu do Turcji spadła z 4 142 633,7 tys. USD w 2021 roku do 2 207 967,0 tys. USD w 2024 roku, co świadczy o stopniowej utracie udziału w rynku regionu Morza Czarnego. Jednocześnie umiarkowany wzrost eksportu do Niemiec (z 1 490 860,0 tys. USD w 2023 roku do 1 990 368,4 tys. USD w 2024 roku) wskazuje na przekierowanie strumieni towarów przez północno-europejskie huby logistyczne. Włochy również wykazują stopniowe ożywienie: z 1 536 892,9 tys. USD w 2023 roku do 1 935 653,7 tys. USD w 2024 roku, co może być związane ze wzrostem zapotrzebowania na materiały budowlane i surowce w kontekście realizacji programów zielonej transformacji oraz modernizacji infrastruktury. Dane dotyczące Egiptu i Węgier wskazują na umiarkowane ożywienie po spadkach odnotowanych w latach 2022–2023.

Podsumowując, należy zauważyć, że geograficzna dynamika ukraińskiego eksportu towarowego w warunkach wojennych wykazuje wysoką wrażliwość na zmiany geopolitycznej koniunktury oraz dostępności infrastruktury kanałów handlowych. Jednocześnie zarejestrowane dane wskazują na kształtowanie się nowych stabilnych kierunków eksportowych zorientowanych na Unię Europejską, które potencjalnie mogą stanowić podstawę powojennego wzrostu gospodarczego opartego na integracji i odporności ukraińskiego eksportu towarowego.

W związku z tym, w kontekście powojennej odbudowy Ukrainy, strategiczne kierunki transformacji eksportu towarowego powinny opierać się na przemyśle jego struktury, priorytetów oraz mechanizmów wsparcia państwowego. Biorąc

pod uwagę znaczny spadek udziału eksportu towarowego w PKB, spowodowany systemowymi stratami potencjału produkcyjnego, zakłóceniami w łańcuchach logistycznych oraz zmianą koniunktury w handlu zagranicznym, szczególnego znaczenia nabiera przejście z modelu surowcowego na model skoncentrowany na produktach o wysokiej wartości dodanej. Taka transformacja wymaga stymulowania rozwoju sektorów eksportowych o wysokim poziomie zaawansowania technologicznego, w szczególności inżynierii mechanicznej, IT, przemysłu spożywczego i chemicznego. Logicznym rozwinięciem tej polityki powinna być dywersyfikacja geograficzna eksportu i tras logistycznych, co zapewni odporność na zewnętrzne wstrząsy. Ponadto aktualne pozostaje wzmocnienie zdolności instytucjonalnej państwa w zakresie wsparcia eksportu, w tym rozwój kredytowania eksportowego, ubezpieczeń oraz wspierania uczestnictwa ukraińskich firm w globalnych łańcuchach wartości dodanej.

5. Wnioski i perspektywy dalszych badań w tym kierunku

Wyniki badania pokazują, że wojna doprowadziła do towarowej i geograficznej transformacji ukraińskiego eksportu, który obecnie traci swój udział w strukturze PKB i stabilności jako wskaźnik zagranicznej działalności gospodarczej. Dynamika spadku eksportu towarowego w latach 2022–2023 oraz jego nieznaczne ożywienie w 2024 roku świadczą o systemowym zniszczeniu infrastruktury logistycznej, produkcyjnej i eksportowej, czego konsekwencją jest powstanie strukturalnych zaburzeń wymagających strategicznego przemyslenia. W tym kontekście kluczowym kierunkiem dalszych zmian powinna być stopniowa reorientacja eksportu towarowego na produkty o wyższej wartości dodanej przy jednoczesnym wzmocnieniu instytucjonalnej zdolności państwa do odbudowy i rozwoju sektorów zorientowanych na eksport. Analiza struktury towarowej eksportu wykazała zróżnicowaną dynamikę w poszczególnych kategoriach, w szczególności względną stabilność eksportu rolnego, chroniczny spadek segmentów mineralnego i metalurgicznego, a także oznaki adaptacji przemysłu chemicznego i drzewnego.

Perspektywicznym kierunkiem dalszych badań jest analiza mechanizmów instytucjonalnego wsparcia dla strukturalnej transformacji sektora eksportowego w warunkach powojennej odbudowy.

Bibliografia

- Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. (2025a). *Ekonomichna statystyka / Natsionalni rakhun-ky* [Economic statistics / National accounts]. https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/nac_r.htm [in Ukrainian].
- Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy (2025b). *Ekonomichna statystyka / Zovnishnoekono-michna diialnist* [Economic statistics / Foreign economic activity]. https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/zed.htm [in Ukrainian].
- Ishchuk, S.O., & Sozanskyi, L.Y. (2024). Ukrainskyi tovarnyi eksport: vyklyky v umovakh viiny ta povoiennoho vidnovlennia [Ukrainian merchandise exports: challenges in the conditions of war and post-war recovery]. *Rehionalna ekonomika — Regional economy*, 1, 81–94. <https://doi.org/10.36818/1562-0905-2024-1-8> [in Ukrainian].
- Nechyporuk, A., Kotova, M., & Kochubei, D. (2023). Eksport Ukrainy v umovakh voiennoho stanu [Exports of Ukraine under martial law]. *Zovnishnia torhivlia: ekonomika, finansy, pravo — Foreign trade: economy, finance, law*, 5, 18–32. [https://doi.org/10.31617/3.2023\(130\)02](https://doi.org/10.31617/3.2023(130)02) [in Ukrainian].
- Pichkurova, Z. (2024). Rozvytok zovnishnoi torhivli Ukrainy v umovakh viiny [Development of Ukraine's foreign trade in wartime]. *Ekonomika ta suspilstvo — Economy and society*, 70. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-70-151> [in Ukrainian].
- Shamborovskyi, H.O. (2024). Suchasnyi stan ta perspektyvy zovnishnoi torhivli Ukrainy [Current state and prospects of foreign trade of Ukraine]. *Ahrosvit — Agrosvit*, 9, 28–35. <https://doi.org/10.32702/2306-6792.2024.9.28> [in Ukrainian].

Changes in the Spatial and Commodity Structure of Ukraine's Exports

Abstract. The purpose of this article is to analyse the peculiarities of transformation processes in the commodity and geographical structure of Ukrainian exports in the context of the war. The research methods are based on a systemic, structural-functional and comparative approach, enabling a comprehensive assessment of changes in Ukraine's foreign trade at the macro- and mesoregional levels. The results of the analysis indicate a decline in the share of goods exports in Ukraine's GDP structure in 2021–2023 and a partial recovery in 2024. Deep structural disruptions caused by reduced demand, infrastructure destruction and logistical disturbances have been identified. The high share of agri-food exports persists, while exports of mineral and metallurgical products are decreasing, and the chemical sector shows signs of recovery. In the geographical export structure, a shift in activity towards western and capital regions has been observed, along with the marginalisation of southern and eastern regions. Romania has gained importance as an alternative logistics partner, and the share of exports to EU countries — especially Poland, Spain, and Germany — has increased. The conclusions highlight the need to shift from raw material exports to technological exports and the necessity of institutional support for long-term structural transformation. The development of new, resilient export directions is considered a key element in Ukraine's post-war economic recovery.

Keywords: goods exports, geographical dynamics, foreign economic activity, export policy, post-war recovery, transformation